

การพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่าง
ชุมชนบ้านทรายมูล และชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอบัวหล้า
จังหวัดอุบลราชธานี

Development of Networking Pattern of Community-based
Tourism Management between Saimoon Community and
Phosri Community, Phiboonmangsaharn District, Ubon
Ratchathani Province.

ผศ.ดร. ปรีวรรต สมณี¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาปัญหาและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมาของชุมชนการท่องเที่ยวทั้งสอง (2) พัฒนาและประเมินความเข้มแข็งของรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสองชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และ (3) เสนอรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมของสองชุมชน โดยใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา ซึ่งกำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเป็น 2 กลุ่มคือ ตัวแทนกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2 แห่ง จำนวน 30 คนและกลุ่มนักท่องเที่ยวทดลองจำนวน 30 คน ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายชุมชนการท่องเที่ยวอื่นที่ประสบผลสำเร็จ ผลการวิจัยพบว่า

(1) ชุมชนการท่องเที่ยวเครือข่ายทั้ง 2 แห่ง มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในลักษณะที่แตกต่างกันตามอัตลักษณ์และวิถีชีวิตตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ร่วมกันในการเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายได้อย่างลงตัวโดยชุมชนแต่ละแห่งสามารถนำเอาจุดเด่นของกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละชุมชนมาจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายอย่างมีส่วนร่วมได้อย่างเหมาะสม

¹ประธานหลักสูตรนวัตกรรมการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

(2) การพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสองชุมชนอย่างมีส่วนร่วมได้ใช้แนวคิดการจัดการเครือข่ายในระดับชุมชนผ่านวิธีการต่างๆ เช่น การศึกษาชุมชนและสภาพการณ์ภายในชุมชน ตลอดจนการสรุปบทเรียนและการขยายกระบวนการเครือข่าย สำหรับการประเมินความเข้มแข็งรูปแบบเครือข่ายในด้านการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและการเปรียบเทียบระหว่างวิธีการดำเนินการแบบเดิมและวิธีดำเนินการแบบสร้างเครือข่ายพบว่า วิธีการแบบเดิมชุมชนดำเนินการแบบต่างคนต่างบริหารจัดการกันเอง มีข้อเสียคือ ชุมชนแต่ละแห่งจะไม่มีพลังอำนาจในการเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวแบบหลากหลายและน่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยว สำหรับแบบพัฒนาเครือข่ายพบว่า เครือข่ายชุมชนมีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยวและสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ โดยมีศูนย์กลางของข้อมูลเครือข่าย และชุมชนได้ใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีจุดเด่นของแต่ละแห่งในการให้บริการทางการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวให้มีผลประโยชน์ในด้านมูลค่าที่เพิ่มขึ้น

(3) รูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมของสองชุมชนการท่องเที่ยวประกอบด้วย การสร้างการเรียนรู้ระหว่างชุมชน การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ทักษะการทำงาน ใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกันหรือเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกัน ร่วมมือกันเพื่อวางแผนในการใช้ทรัพยากรและสร้างความหลากหลายของรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำการตลาดร่วมกันเพื่อเป็นการลดต้นทุนและกระจายผลตอบแทนอย่างทั่วถึง

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบเครือข่าย, การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม, ชุมชนการท่องเที่ยวบ้านทรายมูล, ชุมชนการท่องเที่ยวบ้านโพธิ์ศรี

Abstract

This study aimed to find (1) problems and potentials of Community-based Tourism (CBT) in Ban Sai Moon and Ban Pho Sri, (2) development guidelines and strength evaluation of a CBT network in the areas, and (3) a suitable CBT network. Research and Development Methodology was applied in this study and samples were a total of 60 representatives, 30 of CBT samples of the two villages and 30 visitors

chosen by Purposive Sampling. Focus Group, Participatory Observation, and outside observations in other successful CBT destinations were employed for data collection. The findings were indicated as follows:

1. The two communities held different S (Strengths), W (Weaknesses), O (Opportunities), and T (Threats) consistent with their cultural identities, local life styles, and tourism attractions. Although these differences were found, they could be mutually used as a valuable CBT asset and appropriately presented in CBT travel itineraries of the villages.

2. For CBT development, a concept of Community Network Management was applied including a study of community contexts and internal conditions, a learning summary, and an extension of the established network. Regarding the strength evaluation of visitor services by comparing between the original way and CBT perspective, individual management was found leading to insufficient negotiation powers to present outstanding tourism activities for the visitors. However, when CBT management aspect was used, a community network was found for tourism administration directly linked to the community development, by establishing a CBT information center. Interesting tourism resources of each community were substantially employed to serve the tourists, resulting in increased tourism value added in the regions.

3. The suitable CBT network of the two communities consisted of as establishment of a community learning, knowledge management, experiences, working skills, using of mutual tourism resources with connected tourism routes, planning cooperation on resource application and presentation of diversified tourism activities,

and tourism marketing in order to decrease waste costs and distribute fair benefits to all stake holders.

Keywords: Community-based Tourism / CBT Development /
Ban Sai Moon / Ban Pho Sri

บทนำ

การท่องเที่ยวโดยชุมชนถือว่าเป็นทางเลือกหนึ่งของการจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งนับได้ว่าเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแนวทางหนึ่งตามความต้องการของกระแสโลกที่ต้องการให้คนในชุมชนมีความรับผิดชอบและสามารถพึ่งพาตัวเองได้ในสังคมปัจจุบัน (สินธุ์ สโรบล และคณะ, 2546) โดยที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยให้เป็นหนทางหนึ่งที่จะขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนสู่ฐานรากอย่างแท้จริงในทุกภูมิภาคของไทย รวมถึงภาคตะวันออกเฉียงเหนืออันเป็นภูมิภาคที่ร่ำรวยด้วยอารยธรรมอีสานมาเป็นเวลากว่า 15 ปีแล้ว การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ของจังหวัดอุบลราชธานีมีอยู่ด้วยกันหลากหลายชุมชนที่บริหารจัดการด้วยแกนนำของกลุ่มชุมชนเอง ซึ่งเกิดขึ้นจากสองสถานการณ์ด้วยกันคือ ชุมชนเองเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นมาเอง โดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ และอีกสถานการณ์หนึ่งคือ งานวิจัยท้องถิ่นของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่ขับเคลื่อนให้ชุมชนจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นมา (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2546) โดยที่ผ่านมาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูล และชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดอุบลราชธานี ที่เกิดขึ้นจากโครงการบริการวิชาการภายใต้โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวประจำปีงบประมาณ 2557 และปีงบประมาณ 2558 ของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

จากการศึกษางานวิจัยของณัฐนาฏ วิไลรัตน์ และวรรณกานต์ บุญสะอาด (2557) ที่ศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูล พบว่า ชุมชนบ้านทรายมูลเป็นชุมชนที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายและผู้นำชุมชนให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี พร้อมเปิดโอกาสให้คนใน

ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความสามารถของแต่ละคน ทำให้ชุมชนบ้านทรายมูลเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและสามัคคี แสดงให้เห็นว่าชุมชนบ้านทรายมูลมีศักยภาพและความพร้อมทางการท่องเที่ยวซึ่งสามารถนำไปสู่ความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ในอนาคต ในทำนองเดียวกันจากการศึกษาโครงการช่วยเหลือในการพัฒนากลุ่มอาชีพของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี(2559) พบว่า ชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายและผู้นำชุมชนให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี มีกิจกรรมกลุ่มอาชีพในชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายอาทิเช่น กลุ่มจักสานของผู้สูงอายุ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว กลุ่มการแสดงศิลปวัฒนธรรมกลองยาวพื้นบ้าน กลุ่มอบสมุนไพร และกลุ่มสร้างเสริมเยาวชนรักถิ่น เป็นต้น นอกจากนี้ ชุมชนบ้านโพธิ์ศรียังเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความสามารถของแต่ละคน ทำให้ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและสามัคคี แสดงให้เห็นว่า ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีมีศักยภาพและความพร้อมทางการท่องเที่ยวซึ่งสามารถนำไปสู่ความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ในอนาคตเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ผลจากการติดตามของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ภายใต้โครงการบริการวิชาการภายใต้โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวประจำปีงบประมาณ 2557 และปีงบประมาณ 2558 ทำให้ทราบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้งสองชุมชนยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร ชุมชนทั้งสองแห่งพึ่งแต่ดำเนินการท่องเที่ยวตามที่พี่เลี้ยงหรือหน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยเหลือเท่านั้น ทำให้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทั้งสองแห่งยังไม่เป็นเอกภาพและเกิดความเข้มแข็ง ส่งผลให้การดำเนินงานยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร แทนที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ของนักท่องเที่ยวและเป็นการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับทั้งสองชุมชน

ปรากฏการณ์ข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจที่จะทำการวิจัยในการพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างชุมชนบ้านทราย

มูลและชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี โดยคาดหวังว่า รูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้งสองชุมชนจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสร้างพลังของชุมชนการท่องเที่ยวของจังหวัดอุบลราชธานีที่มีพื้นที่ต่อเนื่องกันให้มีพลังต่อรองและเป็นพันธมิตรทางธุรกิจท่องเที่ยวด้วยกันได้อย่างเหนียวแน่น กล่าวคือ การพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรม มีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงเส้นทาง การท่องเที่ยวที่เอื้อผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่หลากหลายให้กับนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการสร้างเครือข่ายพันธมิตรทางการท่องเที่ยว (พจนา สวนศรี, 2546) อันเป็นการสร้างพลังต่อรองกับคู่แข่งทางการท่องเที่ยวด้วยกัน และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนการท่องเที่ยวที่อยู่ในเส้นทาง การท่องเที่ยวใกล้เคียงกันมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ผลที่ได้จากงานวิจัยในครั้งนี้ จะเกิดรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายชุมชนการท่องเที่ยวที่เป็นต้นแบบ อันจะต้องมีการประเมินผลเพื่อยืนยันรูปแบบ โดยการนำนักท่องเที่ยวทดลองเข้ามาใช้บริการใน รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใหม่ที่ชุมชนร่วมกันสร้างขึ้น ซึ่งก็จะได้นต้นแบบการพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ จังหวัดอุบลราชธานีที่เหมาะสม และกลายเป็นต้นแบบสำหรับชุมชนการท่องเที่ยว อื่นๆ ของจังหวัดอุบลราชธานีหรือในระดับภูมิภาคหรือในระดับประเทศต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมาของชุมชนการท่องเที่ยวบ้านทรายมูลและบ้านโพธิ์ศรี อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อพัฒนาและประเมินความเข้มแข็งของรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสองชุมชนการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม
3. เพื่อเสนอรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมของสองชุมชนการท่องเที่ยว

แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารเชิงสังเคราะห์เกี่ยวกับเนื้อหางานวิจัย จากตำรา เอกสารต่างๆ ของนักวิชาการ เพื่อให้ได้แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.1 ความหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วีระพล ทองมา และประเจต อำนาง (2547) ได้อธิบายถึง การท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า การท่องเที่ยวกลายเป็น "เครื่องมือ" ที่รัฐบาลให้ความสำคัญเนื่องจากมีความสำคัญต่อการสร้างรายได้ เพื่อพัฒนาประเทศอย่างมากและยังเป็นรายได้ที่เป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ และมีการกระจายไปในหลายภาคอย่างค่อนข้างชัดเจน จากความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยขอสรุปได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการจัดการที่เกิดขึ้นโดยตัวแทนของชุมชนร่วมกัน จัดการท่องเที่ยวขึ้นมา โดยนำเอาต้นทุนเดิมคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว วิถีชีวิต วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของแต่ละชุมชนมาใช้เป็นโปรแกรมการท่องเที่ยว โดยให้สมาชิกของแต่ละชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในมิติต่างๆ อันประกอบด้วย มิติของเรื่องนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ มิติของที่พักแบบโฮมสเตย์ มิติของการต้อนรับ และการแสดงของชุมชน มิติของยานพาหนะและความปลอดภัยในการนำเที่ยว และ มิติในเรื่องของการตลาดและการประชาสัมพันธ์ของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าในการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรได้มีการศึกษาถึงองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไปดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2 องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2548) ได้กล่าวว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีองค์ประกอบที่สำคัญที่ต้องพิจารณา 4 ประการ คือ:- ทรัพยากรการท่องเที่ยว องค์การชุมชนและการมีส่วนร่วม การบริหารจัดการ และการเรียนรู้ ซึ่ง (1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึงถึง ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ วิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (2) องค์การชุมชนและการมีส่วนร่วม เป็นองค์กรที่เล็กที่สุดและมีบทบาทเป็นเจ้าของท้องถิ่นโดยชุมชนต้องมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์ หรือผู้

มีความรู้และทักษะในเรื่องต่างๆ ที่หลากหลาย รวมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับประโยชน์ และร่วมในการติดตามประเมินผล (3) **การบริหารจัดการ** ต้องครอบคลุมไปถึงการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการน้ำเที่ยวและมัคคุเทศก์ การบริหารจัดการที่พักและการให้บริการ การพัฒนาสินค้าของที่ระลึกและการตลาด และการประชาสัมพันธ์ และ (4) **กระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์** เป็นลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง

1.3 การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

องค์ประกอบการประเมินประกอบด้วย 7 ประการ คือ

1. ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอกและสภาพปัญหาชุมชนตลอดจนมองแนวทางแก้ไขปัญหาได้แบบชัดเจน และมองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่ง หรือกิจกรรมร่วมเชื่อมต่อทิศทางการแก้ไขปัญหาโดยภาพรวมของชุมชนได้ แล้วจึงได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์เป้าหมายการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องมีการคิดไตร่ตรองวินิจฉัย และร่วมตัดสินใจจะเปิดหมู่บ้านรองรับอย่างไร ควรเป็นรูปแบบใด ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง ใครมีบทบาทจัดการอย่างไร และภายหลังนักท่องเที่ยวกลับแล้วมีการผลกระทบอย่างไร ด้วยวิธีการใดตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในชุมชน

3. ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้ หรือผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วว่า มีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กรนั้นๆ แต่ทั้งนี้การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส เพราะมีผลประโยชน์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

4. การพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้

5. ความพร้อมของผู้ที่สนใจจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว จะมีบทบาทหลากหลายมากขึ้น คือจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลความปลอดภัย การนำพานักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องไม่ใช้กระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มแกนนำภายในชุมชนเท่านั้น ควรมีระบบกระจายที่ทั่วถึงและเป็นธรรม

6. การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่จะรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อสามารถจัดปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

7. ประสบการณ์ทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการความเพลิดเพลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ ให้เป็นโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่

การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนี้ จะนำมาใช้ในการศึกษา ศักยภาพชุมชน การบริหารจัดการ ความเข้มแข็งของชุมชน สร้างตัวชี้วัดของเครือข่ายชุมชนการท่องเที่ยวที่สร้างเครือข่ายร่วมกัน และใช้สร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย เพื่อประเมินว่าการรวมตัวเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวจะส่งผลให้ศักยภาพของการท่องเที่ยวในชุมชนทั้งสองแห่งคือชุมชนบ้านทรายมูลและชุมชนบ้านโพธิ์ศรี มีศักยภาพเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวและพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวข้ามพื้นที่ ซึ่งจะทำให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนได้ต่อไปในอนาคต

2. แนวคิดการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนา สวนศรี (2546) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้คือ เครือข่ายเป็นการประสานความร่วมมือระหว่างกัน โดยมีข้อตกลงร่วมกันอย่างกว้างๆ ไม่มีลักษณะการบังคับบัญชา แต่เป็นไปในลักษณะพันธะสัญญา องค์กรสมาชิกสามารถดำเนินการได้โดยอิสระ หากแต่การรวมตัวกันเป็นเครือข่าย สามารถทำให้องค์กรเครือข่ายมีพลัง สร้างการยอมรับและสร้างการต่อยอดกับหน่วยงานภายนอกได้ นอกจากนี้ระหว่างสมาชิกเครือข่ายด้วยกันยัง

สามารถพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์การทำงานได้ เครือข่ายจึงเป็น
ทั้งพลังใจของคนทำงาน และพลังต่อรอง เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของมวลสมาชิกใน
เครือข่าย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การวิจัยในครั้งนี้เป็นการสร้างเครือข่ายในระดับชุมชน
ระหว่างชุมชนด้วยกัน เนื่องจากว่า จะเป็นการสร้างการเรียนรู้ระหว่างชุมชน เป็น
การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ทักษะการทำงาน โดยในบางพื้นที่ ชุมชน
สามารถใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน หรือเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกัน
มีความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกัน เพื่อวางแผนในการใช้ทรัพยากร และสร้าง
ความหลากหลายของรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อลดความตึงเครียดเรื่อง
การแข่งขัน นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนยังสามารถต่อรอง
ผลประโยชน์และประสานการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนได้ ตลอดจน
สามารถทำการตลาดร่วมกันได้ นับเป็นการลดต้นทุนและกระจายผลตอบแทนอย่าง
เท่าเทียมกัน เช่น การมีคณะกรรมการเครือข่าย เพื่อเจรจาเรื่องพื้นที่ป่า พื้นที่ทำกิน
และแหล่งท่องเที่ยว การทำประชาสัมพันธ์และการตลาดร่วมกัน หรือการต่อรองกับ
บริษัทนำเที่ยว การประสานทรัพยากรจากรัฐ

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบเครือข่าย
การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามลำดับงานวิจัยก่อนหลังดังต่อไปนี้

จิตศักดิ์ พุฒจรรย์ และคณะ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเครือข่าย
การท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ (1) เพื่อประสานความสัมพันธ์
และสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิกองค์กรเครือข่าย และ (2) เพื่อจัดการความรู้สู่
ชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า

1. สถานการณ์ในสภาพปัจจุบันของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสมาชิกเครือข่ายที่ร่วมประสานร่วมมือกัน 10 จังหวัด 21
ชุมชน โดยมีรูปแบบของการประสานงานของเครือข่ายในด้านข่าวสารข้อมูลและการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน 3 ลักษณะคือ (1) การสร้างเครือข่ายในระดับชุมชนและพื้นที่
ใกล้เคียง (2) การสร้างเครือข่ายในระดับกลุ่มพื้นที่คือ อีสานตอนเหนือ อีสาน

ตอนกลาง และอีสานตอนใต้ และ (3) การสร้างเครือข่ายรวมในระดับภาค ซึ่งมีการจัดโครงสร้างและหน้าที่ที่ชัดเจนในการทำงาน รวมถึงการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อขับเคลื่อนกลไกของเครือข่ายในระดับภาค

2. ความคิดเห็นของผู้มีประสบการณ์เชิงพื้นที่พบว่า ต้องการให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายในระดับชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงให้มีความเข้มแข็งชัดเจนก่อนการพัฒนาความร่วมมือในระดับภาค และมองว่าเครือข่ายของภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถพัฒนาต่อไปได้ จากปัจจัยสู่ความสำเร็จที่เกิดจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ควบคู่ไปกับการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับชุมชน และผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน รวมถึงการมีผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายและต้องมีการกระจายผลประโยชน์ที่เท่าเทียมและอย่างเป็นธรรมให้กับสมาชิก

3. ปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายพบว่า สภาพพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีขนาดใหญ่ ไม่สะดวกต่อการเดินทาง และขาดการสนับสนุนในเรื่องคนกลางที่ทำหน้าที่ประสานความร่วมมือและสร้างโอกาสให้เกิดการพบปะกันของชุมชนการท่องเที่ยวกับภาคีร่วมทุกภาคส่วน ตลอดจนการสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ การพัฒนาด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์

ระพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ (1) สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับทุกภาคส่วน (2) ฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (3) ส่งเสริมให้กลุ่มชุมชนในภาคกลางตระหนักและเห็นความสำคัญเกี่ยวกับการสร้างแผนปฏิบัติการของการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ (4) เสนอแนะความร่วมมือในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคกลางอย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยพบว่า

1. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนกลุ่มภาคกลางประกอบด้วยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอยู่หลายรูปแบบ ได้แก่ การให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ การผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ทั้งที่เป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปจากพืชผลทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานศิลปหัตถกรรม และการให้บริการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เช่น

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นต้น

2. ภายหลังจากการจัดเวทีเพื่อสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มสมาชิกที่จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการสร้างแผนปฏิบัติการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขณะเดียวกันยังก่อให้เกิดตัวแทนภาคีในระดับเครือข่ายของจังหวัดในทุกภาคส่วนที่เป็นรูปธรรม ในการทำหน้าที่ประสาน เชื่อมโยง และขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันภายใน กลุ่มจังหวัดภาคกลาง และมีการผลักดันให้เกิดเวทีเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน สัญจรขึ้นภายในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง เพื่อรับฟังและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างๆ จากการถอดบทเรียนเครือข่าย รวมถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันอย่างเป็น รูปธรรม

ณัฐนาฏ วิไลรัตน์ และวรรณกานต์ บุญสะอาด (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอบึงมะลิ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการคือ (1) เพื่อศึกษาศักยภาพและข้อจำกัด โอกาส และอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูล (2) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนา ความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูล ผลการวิจัย พบว่า

1. ชุมชนบ้านทรายมูลเป็นชุมชนที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายและผู้นำชุมชนให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี พร้อมเปิดโอกาส ให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความสามารถของแต่ละคน ทำให้ชุมชนบ้านทรายมูลเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและสามัคคี แสดงให้เห็นว่า ชุมชนบ้านทรายมูลมีศักยภาพและความพร้อมทางการท่องเที่ยวซึ่งสามารถ นำไปสู่ความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ในอนาคต

2. แนวทางในการทำให้ชุมชนบ้านทรายมูลเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยว ประกอบด้วย การอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้เรื่อง หลักการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น หรือสถาบันการท่องเที่ยว

โดยชุมชน ตลอดจนการไปศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบทางการท่องเที่ยวในจังหวัด อุบลราชธานี เช่น ชุมชนบ้านชะขอม ชุมชนบ้านท่าล้ง ชุมชนบ้านผาชัน และชุมชน บ้านลาดเจริญ ซึ่งเป็นต้นแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัด อุบลราชธานี เพื่อนำเอาหลักการมาประยุกต์ใช้เป็นรูปแบบเฉพาะของชุมชนบ้านทรายมูลตลอดไป นอกจากนั้น ควรจัดทำข้อมูลทางการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริม การตลาดท่องเที่ยว อาทิเช่น เพจชมรมการท่องเที่ยวและอนุรักษ์บ้านทรายมูล โดย ตัวแทนของชุมชนที่มีศักยภาพในการดำเนินการ เป็นต้น

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี (2559) ได้ศึกษาโครงการ ช่วยเหลือในการพัฒนากลุ่มอาชีพของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพต่างๆ ของชุมชนให้เข้มแข็งและ สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอฟิโนมิงสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มี ศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายและผู้นำชุมชนให้การสนับสนุนการท่องเที่ยว เป็นอย่างดี มีกิจกรรมกลุ่มอาชีพในชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นกิจกรรม การท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ เช่น กลุ่มจักสานของผู้สูงอายุ กลุ่มแปรรูป ผลิตภัณฑ์จากข้าว กลุ่มการแสดงศิลปวัฒนธรรมกลองยาวพื้นบ้าน กลุ่มอบสมุนไพร และกลุ่มสร้างเสริมเยาวชนรักถิ่น เป็นต้น นอกจากนี้ ชุมชนบ้านโพธิ์ศรียังเปิด โอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความสามารถ ของแต่ละคน ทำให้ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและสามัคคี แสดงให้ เห็นว่า ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีมีศักยภาพและความพร้อมทางการท่องเที่ยวซึ่งสามารถ นำไปสู่ความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ในอนาคตเช่นเดียวกัน

ปวีรพรต สมนึก และคณะ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างรูปแบบ เครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในเส้นทางท่องเที่ยวตาม ริมน้ำโขงของจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการคือ (1) เพื่อศึกษาศักยภาพและทุนเดิมของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชน การท่องเที่ยวตามริมน้ำโขงของจังหวัดอุบลราชธานี (2) เพื่อสร้างรูปแบบเครือข่าย การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และ (3) เพื่อประเมินความเข้มแข็ง

ของรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า

1. ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนการท่องเที่ยวตามริมน้ำโขงของจังหวัดอุบลราชธานีทั้ง 4 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบ้านลาดเจริญ ชุมชนบ้านผาชัน ชุมชนบ้านชะยอม และชุมชนบ้านท่าลั้ง มีความหลากหลายทั้งในประเภททรัพยากรทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่มีกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่หลากหลายและเข้มแข็ง ที่สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายร่วมกันได้อย่างยาวนาน

2. การสร้างรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถพัฒนาขึ้นได้ตามกระบวนการดังนี้ คือ การค้นหาศักยภาพของชุมชนการท่องเที่ยวทั้งสี่แห่ง การไปศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเพื่อปรับวิสัยทัศน์และการนำมาประยุกต์ใช้สำหรับเครือข่ายของตนเอง การอบรมเชิงปฏิบัติการในการสร้างเครือข่ายในด้านการบริหารจัดการในประเด็นต่างๆ ของเครือข่าย อาทิเช่น โปรแกรมนำเที่ยว มัคคุเทศก์นำเที่ยว การให้บริการรวมถึงการแสดงและการต้อนรับ การกระจายผลประโยชน์ การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนเครือข่าย ตลอดจนการประสานงานและร่วมกิจกรรมของเครือข่าย เป็นต้น

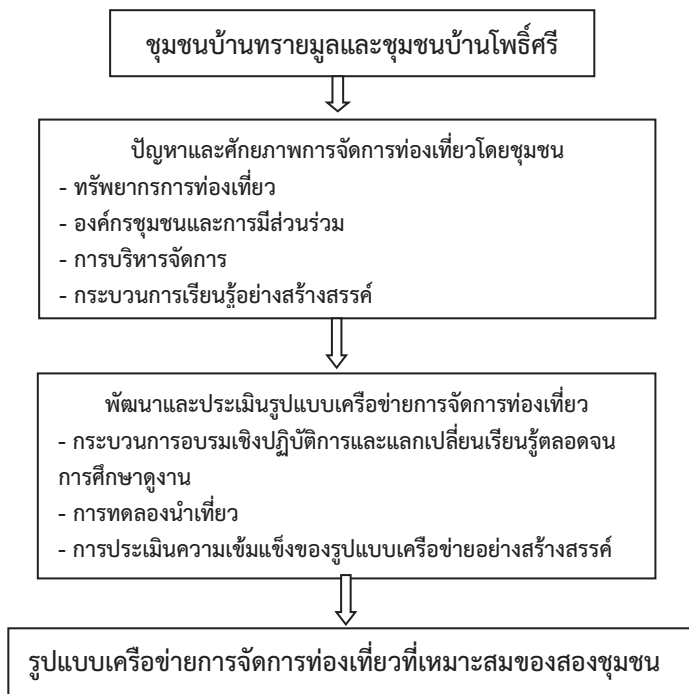
3. การประเมินความเข้มแข็งของรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถทำได้โดยการทดลองนำนักท่องเที่ยวมาใช้บริการของเครือข่าย และให้ข้อเสนอแนะแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวโดยชุมชนเครือข่าย ตลอดจนการประชุมกลุ่มย่อยจากสมาชิกเครือข่าย และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนารูปแบบเครือข่าย เพื่อให้ได้แนวทางที่เหมาะสมในการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายที่ดีกว่าการที่ชุมชนการท่องเที่ยวแต่ละแห่งจัดการท่องเที่ยวด้วยชุมชนเอง ประกอบด้วย การจัดประชุมพบปะระหว่างชุมชนเครือข่ายเป็นประจำทุกเดือน การไปศึกษาดูงาน ตลอดจนการประชุมสัมมนาทางวิชาการทางด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับจังหวัด ระดับประเทศ และระดับภูมิภาคอาเซียน ตลอดจนการขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนารูปแบบเครือข่าย

มาอบรมเชิงปฏิบัติการในทางเทคนิคให้กับสมาชิกของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องและเป็น
รูปธรรม

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจะได้นำไปใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนในการ
อภิปรายผลการวิจัยในการพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ข้ามพื้นที่ระหว่างสองชุมชนในอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งจะ
นำไปสู่การคิดค้นและพัฒนาการท่องเที่ยวใหม่ ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นกว่าเดิม และ
จะได้นำไปใช้ในการประเมินความเข้มแข็งของรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว
โดยชุมชนข้ามพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

4. กรอบแนวคิดของการวิจัย

จากแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และ
คิดค้นกรอบแนวคิดการวิจัยในครั้งนี้ โดยเริ่มศึกษาจากปัญหาและศักยภาพของ
การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้งสองชุมชนที่ผ่านมา จากนั้นก็จะเริ่มพัฒนา
รูปแบบของเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวข้ามพื้นที่ผ่านการศึกษาดูงานจากชุมชน
ต้นแบบในจังหวัดอุบลราชธานี และมาร่วมกันประเมินความเข้มแข็งของรูปแบบ
เครือข่ายที่พัฒนาขึ้นมาทั้งสองชุมชน และเสนอรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว
โดยชุมชนทั้งสองแห่ง เพื่อพัฒนาสู่ความยั่งยืนที่จะนำไปใช้เป็นต้นแบบของชุมชนการ
ท่องเที่ยวอื่นในภูมิภาคต่อไป ดังสามารถแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ระหว่างชุมชนบ้านทรายมูล และชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี” นี้เป็นงานวิจัยที่สร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของตัวแทนกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งสองแห่ง โดยนำเสนอรายละเอียดตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การเลือกพื้นที่วิจัย

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่การวิจัยเป็นชุมชนการท่องเที่ยว 2 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบ้านทรายมูล และชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากว่า ชุมชนการท่องเที่ยวทั้ง 2 แห่ง เป็นชุมชนการท่องเที่ยวที่จัดตั้งขึ้นมาเป็นระยะเวลาประมาณ 3 ปี มีผลการดำเนินงานในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและผู้มา

เยือนต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันที่ยังไม่เข้มแข็ง และล้วนเป็นชุมชนที่อยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงกันโดยมีระยะทางห่างกันเพียง 8 กิโลเมตรเท่านั้น ซึ่งเป็นเส้นทางสายท่องเที่ยวหลักทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี (บุญรักษ์ สมเทพ, 2559)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรกลุ่มแรกคือ ประชากรในชุมชนการท่องเที่ยวทั้ง 2 ชุมชนรวมกันทั้งหมดจำนวน 1,165 คน (ที่ทำการปกครองจังหวัดอุบลราชธานี, 2559) และผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีไม่อาศัยความน่าจะเป็น ซึ่งใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้จำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างออกมาเป็นทั้งหมด 30 คน ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 2 แห่งๆ ละ 15 คน (ทองใบ สุดชาติ, 2549)

2.2 ประชากรกลุ่มที่สองคือ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการในชุมชนการท่องเที่ยวทั้ง 2 แห่งในรอบปี 2558 ที่ผ่านมารวมกันได้ 250 คน (ชุมชนการท่องเที่ยวบ้านทรายมูล และบ้านโพธิ์ศรี, 2558) และผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีอาศัยความน่าจะเป็น ซึ่งใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้จำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างออกมาเป็นทั้งหมด 30 คน (Yamane, 1973)

3. ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วยประเด็นปัญหาและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมาของชุมชนการท่องเที่ยวบ้านทรายมูลและบ้านโพธิ์ศรี การพัฒนาและประเมินความเข้มแข็งของรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสองชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมของสองชุมชน ทั้งนี้โดยใช้แนวคิดองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการรูปแบบเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน พร้อมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย สร้างเครื่องมือของการวิจัยและวิเคราะห์ผลการวิจัย ส่วนขอบเขตด้านระยะเวลา ใช้เวลาจำนวน 12 เดือน โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2559 จนถึงวันที่ 30 กันยายน 2560

4. เครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 2 ประเภทได้แก่ (1) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การประชุมกลุ่มย่อย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การทดลองนำเที่ยวจากนักท่องเที่ยวทดลอง การเปิดเวทีระดมความคิดเห็น และการศึกษาดูงานชุมชนการท่องเที่ยวต้นแบบในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นรูปแบบของการวิจัยและพัฒนาระหว่างผู้วิจัยและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ อาทิเช่น ตัวแทนกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนการท่องเที่ยวทั้งสองแห่ง สถาบันการศึกษาต้นสังกัดของคณะผู้วิจัยคือ หลักสูตรการท่องเที่ยวและหลักสูตรนวัตกรรมการท่องเที่ยวและบริการ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี สำหรับการทดสอบเครื่องมือวิจัยในเชิงคุณภาพนี้ ผู้วิจัยได้ให้ที่ปรึกษาโครงการวิจัยซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้พิจารณาความเที่ยงตรงของเนื้อหาอีกครั้งหนึ่ง (Content Validity) ก่อนที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการทำวิจัยอย่างสมบูรณ์ และ(2) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย แบบสอบถามความพึงพอใจในการให้บริการของกลุ่มนักท่องเที่ยวทดลอง ซึ่งมีรายละเอียดในประเด็นของระดับความพร้อมขององค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเครือข่ายการท่องเที่ยวข้ามพื้นที่ ได้แก่ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม ด้านการบริหารจัดการและด้านกระบวนการเรียนรู้สร้างสรรค์ สำหรับการทดสอบเครื่องมือ ผู้วิจัยจะให้ที่ปรึกษาโครงการวิจัยซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้พิจารณาความเที่ยงตรงของเนื้อหาอีกครั้งหนึ่ง และหาค่าความสอดคล้องของแบบสอบถาม (IOC) จากนั้นนำไปทดลองเก็บข้อมูล (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างอื่นจำนวน 30 คน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของ Cronbach (Nunnally, 1978) และนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริงต่อไป

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการโดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินรายการของแต่ละชุมชน สำหรับนักท่องเที่ยวทดลองนั้น คณะผู้วิจัยจะได้ทำหนังสือประสานกับกลุ่มผู้มี

ส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ได้แก่ ตัวแทนชุมชนท่องเที่ยวทั้ง 2 แห่ง นักศึกษาสาขาวิชาการท่องเที่ยว และนวัตกรรมการท่องเที่ยวและบริการ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยว ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี และตัวแทนสื่อมวลชนในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อมาเป็นนักท่องเที่ยวทดลองในการประเมินรูปแบบการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งสองแห่ง จากนั้น ผู้วิจัยได้จัดให้มีการประชุมระดมความคิดเห็นร่วมกันในการสรุปเป็นผลการวิจัยที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Descriptive Analysis) โดยรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือประเภทต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นและใช้วิธีการพรรณนาข้อมูลด้วยเทคนิคต่างๆ เช่น การจำแนกข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล การหาความสัมพันธ์ของข้อมูล การหาเหตุผลของข้อมูล เป็นต้น (สุภางค์ จันทวนิช, 2550) สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ให้ถูกต้องตามประเภทของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ในแต่ละส่วนของแบบสอบถาม (ยุทธ ไกยวรรณ, 2545)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมาของชุมชนการท่องเที่ยวบ้านทรายมูลและบ้านโพธิ์ศรี อำเภอบึงมูล จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้วิจัยขอเสนอปัญหาและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมาของชุมชนการท่องเที่ยวบ้านทรายมูลและบ้านโพธิ์ศรี ผ่านการเปรียบเทียบบริบทต่างๆ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างชุมชนบ้านทรายมูลและบ้านโพธิ์ศรี

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	ชุมชนทรายมูล	ชุมชนโพธิ์ศรี
ทรัพยากรการท่องเที่ยวหลัก	วิถีชีวิตของชุมชน เช่น กลุ่มผลิตซั้ดและกลอง กลุ่มเกษตรแบบผสมผสาน กลุ่มทำยาสมุนไพรไทย กลุ่มนวดแผนโบราณ กลุ่มนำเที่ยวโดยเรือล่องเกาะวัดดอนธาตุ และเกาะต่างๆ ในลำน้ำมูล	วิถีชีวิตของชุมชน เช่น กลุ่มจักสานของผู้สูงอายุ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว กลุ่มการแสดงศิลปวัฒนธรรมกลองยาว พื้นบ้าน กลุ่มอบสมุนไพร และ กลุ่ม สร้างเสริมเยาวชนรักถิ่น
ปีที่ก่อตั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชน	พ.ศ. 2557	พ.ศ. 2557
องค์กรที่ก่อตั้ง	ชุมชนเอง ด้วยความช่วยเหลือผ่านโครงการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	ชุมชนเอง โดยความช่วยเหลือของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
รางวัลที่ได้รับ	หมู่บ้านโอท็อปเพื่อการท่องเที่ยว (OTOP Village Champion) ปี พ.ศ.2549 จากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี	รางวัลกลุ่มสร้างเสริมเยาวชนรักถิ่น จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	ชุมชนทรายมูล	ชุมชนโพธิ์ศรี
โฮมสเตย์	อยู่ในระหว่างการจัดตั้งและขอรับการประเมินจากกรมการท่องเที่ยว	ไม่มีนโยบายในการจัดตั้งโฮมสเตย์
มัคคุเทศก์ท้องถิ่น	มัคคุเทศก์มีศักยภาพจำนวนหนึ่งที่สามารถสื่อสารให้ข้อมูลอย่างถูกต้องให้กับนักท่องเที่ยว	มัคคุเทศก์ท้องถิ่นยังขาดประสบการณ์ในการสื่อสารและการนำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว ยังต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
อาหารพื้นบ้าน	อาหารพื้นบ้านมีค่อนข้างหลากหลายตามฤดูกาล เช่น ประเภทปลาแม่น้ำ	อาหารพื้นบ้านมีค่อนข้างหลากหลายตามฤดูกาล เช่น ประเภทปลาแม่น้ำ
งานฝีมือ	งานผลิตห้อย/กลอง ที่มีฝีมือเป็นที่ยอมรับของจังหวัด	งานจักสานจากไม้ไผ่ของกลุ่มผู้สูงอายุ
กิจกรรมท่องเที่ยวรอบชุมชน	มีการจัดนำเที่ยวรอบชุมชนที่เป็นฐานเรียนรู้ที่น่าสนใจเป็นฐานเรียนรู้ เช่น ฐานทำห้อย/กลอง ฐานนมัสการวัดดอนธาตุและล่องเรือรอบเกาะ ฐานทำสมุนไพรพื้นบ้าน ฐานนวดแผนโบราณ	มีการจัดนำเที่ยวรอบชุมชนที่เป็นฐานเรียนรู้อยู่เดียวคือ วัด ทำให้ขาดความน่าสนใจ
ดนตรี/การแสดงพื้นเมือง	ยังไม่มีดนตรี และการแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน	มีดนตรีประเภทกลองยาวของคณะเยาวชนที่มีความเข้มแข็งจากการส่งเสริมของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริม

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	ชุมชนทรายมูล	ชุมชนโพธิ์ศรี
		สุขภาพ (สสส.)
หัตถกรรมพื้นบ้าน/ วิถีชีวิตและประเพณี	กิจกรรมสาธิตการผลิตขี้ผึ้ง และกลองและกิจกรรมการ ทำยาสมุนไพรพื้นบ้านให้ นักท่องเที่ยวชมและลองฝึก ทำด้วยตนเอง มีการนวด แผนโบราณจากหมอนวด พื้นบ้านที่นำเอาสมุนไพรใน ท้องถิ่นไปประกอบ	กิจกรรมสาธิตการจักสาน ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เช่น หวด กระติบข้าวจากไม้ไผ่ ให้นักท่องเที่ยวชมและ ลองฝึกทำด้วยตนเอง และ มีการอบสมุนไพรพื้นบ้าน ที่ฐานเรียนรู้ในวัดบ้าน โพธิ์ศรีใต้ ที่ได้รับการ ส่งเสริมของสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้าง เสริมสุขภาพ (สสส.)

ที่มา: ผู้วิจัย [1 สิงหาคม 2559]

จากตารางที่ 1 ข้างต้นจะเห็นได้ว่าชุมชนบ้านทรายมูล มีกลุ่มแกนนำ
ทางการท่องเที่ยวที่ดำเนินการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน เนื่องจากผ่าน
การฝึกอบรมความรู้เชิงวิชาการและปฏิบัติการผ่านโครงการบริการวิชาการของ
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ในทางตรงกันข้าม ชุมชนบ้านโพธิ์ศรียังขาดกลุ่มแกนนำ
ทางการท่องเที่ยวที่ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของพื้นที่
ชุมชนทั้งสองแห่งในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมา และสามารถ
เปรียบเทียบวิเคราะห์สถานการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในประเด็นของ
สถานการณ์ภายในของชุมชน (จุดแข็ง จุดอ่อน) และสถานการณ์ภายนอกของชุมชน
(โอกาส อุปสรรค) ได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบวิเคราะห์สถานการณ์การจัดการท่องเที่ยวของชุมชน บ้านทรายมูลและบ้านโพธิ์ศรี

ประเด็น	บ้านทรายมูล	บ้านโพธิ์ศรี
จุดแข็ง -ทรัพยากรธรรมชาติ -วัฒนธรรมและวิถีชีวิต -ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น -องค์กรภายในชุมชน -งบประมาณการเงินและกองทุน	-มีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ เช่น มีเกาะจำนวนมาก มีป่าไม้ มีแม่น้ำมูลไหลผ่าน -มีแม่น้ำวังปลา -มีสวนสมุนไพรไทย -ยึดสิบสอง คองสิบสี่ -ประเพณีอีสานต่างๆ -การรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยสมุนไพรไทย -กลุ่มอาชีพทำซอ้ง ทำกลองที่มีกระบวนการและวิธีการผลิตแตกต่างจากที่อื่นๆ -กลุ่มอาชีพหัตถกรรมทำไม้กวาดและดอกไม้จันทร์ -กลุ่มเพาะเห็ด	-มีกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิต เช่น กลุ่มจักสานของผู้สูงอายุ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว กลุ่มการแสดงศิลปวัฒนธรรม กลองยาวพื้นบ้าน กลุ่มอบสมุนไพร และกลุ่มสร้างเสริมเยาวชนรักษาดิน
จุดอ่อน -ทรัพยากรธรรมชาติ -วัฒนธรรมและวิถีชีวิต -ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น -องค์กรภายในชุมชน -งบประมาณการเงินและกองทุน	-ในฤดูฝนจะประสบอุทกภัย -ในฤดูร้อนมักจะประสบภัยแล้งและมีภัยพิบัติจากไฟไหม้ป่า -เด็กเยาวชนรุ่นหลังไม่นิยมสืบทอดและไม่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีเท่าที่ควร -เด็กเยาวชนรุ่นหลังไม่นิยมสืบทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น -ยังไม่มีองค์กรต่างๆ เกิดขึ้นในชุมชน -ยังไม่มีกองทุนภายในชุมชน -ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐและเอกชน	-แกนนำยังขาดความรู้และทักษะในการนำเที่ยวและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ -ยังไม่มีกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม -เด็กเยาวชนรุ่นหลังไม่นิยมสืบทอดและไม่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีเท่าที่ควร -เด็กเยาวชนรุ่นหลังไม่นิยมสืบทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น -ยังไม่มีองค์กรต่างๆ เกิดขึ้นในชุมชน -ยังไม่มีกองทุนภายในชุมชน -ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐและเอกชน
โอกาส -นักท่องเที่ยวและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว -เส้นทางท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง -การคมนาคม -การแข่งขัน -ความร่วมมือ -นโยบายรัฐ	-นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะเดินทางมาที่วัดดอนธาตุ กลางลำน้ำมูล -มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญใกล้เคียงคือ แก่งสะพือและสามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น ผาแต้ม และแม่น้ำสองสี โดยผ่านหมู่บ้านทรายมูลก่อน -มีทางหลวงหมายเลข 222 ผ่านและมีการเดินทางที่เข้าถึงง่าย -มีรถโดยสารประจำทาง ได้แก่ รถตู้สายอุบล-ตาลชุม-พิบูล	-นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะเดินทางมาอบสมุนไพรในวัดโพธิ์ศรีได้ -มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญใกล้เคียงคือ แก่งสะพือ และสามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น ผาแต้มและแม่น้ำสองสี โดยผ่านหมู่บ้านทรายมูลก่อน -มีรถโดยสารประจำทาง ได้แก่ รถตู้สายอุบล-ตาลชุม-พิบูลมั่งสาร-โขงเจียม-ช่องเม็ก

ประเด็น	บ้านทรายมูล	บ้านโพธิ์ศรี
<p>ส่วนกลางและท้องถิ่น</p> <p>-องค์กรพี่เลี้ยงหรือองค์กรสนับสนุน</p>	<p>มีงสารหา-โขงเจียม-ช่องเม็ก</p> <p>-อบต.ทรายมูลมีส่วนช่วยในการสนับสนุนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบางครั้งและให้ความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน</p> <p>-อบจ.อุบลราชธานีและกรมทางหลวงชนบทมีส่วนสนับสนุนในการพัฒนาเส้นทางการคมนาคม</p> <p>-สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นให้การสนับสนุนการฝึกอบรมชุมชนเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการฝึกอบรมการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวประเภทต่างๆ</p>	<p>-สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพเข้ามาสนับสนุนให้เยาวชนรักษาท้องถิ่นของตน</p>
<p>อุปสรรค</p> <p>-นักท่องเที่ยวและพฤติกรรม</p> <p>-นักท่องเที่ยว</p> <p>-เส้นทางท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง</p> <p>-การคมนาคม</p> <p>-การแข่งขัน</p> <p>-นโยบายรัฐ</p> <p>ส่วนกลางและท้องถิ่น</p> <p>-องค์กรพี่เลี้ยงหรือองค์กรสนับสนุน</p>	<p>-นักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังชุมชนโดยไม่ได้มีการติดต่อหรือสอบถามข้อมูลมาก่อน</p> <p>-ถนนและเส้นทางในการเข้าถึงชุมชนรวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ยังไม่มีการปรับปรุง มีความแคบและค่อนข้างทรุดโทรม</p> <p>-จังหวัดอุบลราชธานีมีหมู่บ้านที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นทางการจำนวนมาก จึงถือว่ามีการแข่งขันสูง</p> <p>-นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีความชัดเจน</p> <p>-ขาดองค์กรภายนอกที่ให้การสนับสนุนเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน</p>	<p>-นักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังชุมชนโดยไม่ได้มีการติดต่อหรือสอบถามข้อมูลมาก่อน</p> <p>-ถนนและเส้นทางในการเข้าถึงชุมชนรวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ยังไม่มีการปรับปรุง มีความแคบและค่อนข้างทรุดโทรม</p> <p>-จังหวัดอุบลราชธานีมีหมู่บ้านที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นทางการจำนวนมาก จึงถือว่ามีการแข่งขันสูง</p> <p>-นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีความชัดเจน</p> <p>-ขาดองค์กรภายนอกที่ให้การสนับสนุนเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน</p>

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่า คณะผู้วิจัยได้เปรียบเทียบวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนทั้งสองแห่ง ตามกรอบแนวคิดของการวิจัยในประเด็นของจุดแข็งและจุดอ่อนที่เป็นสถานการณ์ภายในชุมชน ซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรภายในชุมชน และงบประมาณการเงินและกองทุนชุมชน นอกจากนี้ยังได้เปรียบเทียบโอกาสและอุปสรรคที่เป็นสถานการณ์ภายนอกชุมชนในประเด็นของนักท่องเที่ยวและ

พฤติกรรม เส้นทางท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่อง การคมนาคม การแข่งขัน ความร่วมมือ นโยบายรัฐส่วนกลางและรัฐท้องถิ่น และองค์กรพี่เลี้ยงหรือองค์กรสนับสนุน สามารถสรุปได้ว่า แต่ละชุมชนต่างก็มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในลักษณะที่แตกต่างกันตามอัตลักษณ์และวิถีชีวิต ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ร่วมกันในการเป็นต้นทุนหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายได้อย่างลงตัวโดยชุมชนแต่ละแห่งสามารถนำเอาจุดเด่นของกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละชุมชนมาจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายอย่างมีส่วนร่วมได้อย่างเหมาะสม

2. การพัฒนาและประเมินความเข้มแข็งของรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสองชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการพัฒนาและประเมินความเข้มแข็งของรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมโดยอาศัยแนวคิดการจัดการเครือข่ายในระดับชุมชน/หมู่บ้าน (ปรีชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, 2546) ที่มีหลักการจัดการเครือข่ายโดยอาศัย (1) การจัดการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน (2) การจัดการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน และ (3) การจัดการที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน โดยงานวิจัยชิ้นนี้สามารถวิเคราะห์ผลการวิจัยโดยผ่านขั้นตอนและวิธีการต่างๆ ตามลำดับดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาชุมชนและสภาพการณ์ภายในชุมชน

ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาถึงข้อมูลในด้านต่างๆ ของชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน โดยเป็นการศึกษาถึงบริบทและสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ซึ่งการศึกษาชุมชนดังกล่าว จะทำให้เห็นแนวทางในการวิเคราะห์ชุมชนอย่างเป็นระบบ และจะนำไปสู่การส่งเสริมการจัดการเครือข่ายภายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โดยการศึกษาชุมชนนั้นมุ่งการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่ชาวบ้านกับฝ่ายต่างๆ ร่วมกันดำเนินการดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ชุมชนบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำมูล มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญ เช่น เกาะวัดดอนธาตุและเกาะแก่งต่างๆ กลางลำน้ำมูลเพื่อทำกิจกรรมการนั่งเรือชมธรรมชาติ และนมัสการวัดสำคัญบนเกาะต่างๆ และมีต้นทุนทรัพยากรประเภทวิถีชีวิต อาทิเช่น กลุ่มอาชีพผลิตผ้องและกลอง กลุ่มสวนเกษตรแบบผสมผสาน กลุ่มทำยาสมุนไพรไทย กลุ่มนวดแผนโบราณ เป็นต้น โดยมีแกนนำในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจัดการในรูปแบบของชมรมอนุรักษ์และการท่องเที่ยวบ้านทรายมูล สำหรับจุดอ่อนที่ควรพัฒนาอาจเป็นเรื่องของการจัดตั้งศูนย์ข้อมูล การต้อนรับนักท่องเที่ยว และการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เรื่องโปรแกรมการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวทราบยังไม่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนเท่าที่ควร เนื่องจากขาดบุคลากรผู้ดำเนินการและขาดงบประมาณสนับสนุนจากกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ค่อยเข้มแข็งเท่าที่ควร นอกจากนี้ชุมชนบ้านทรายมูลควรมีการพัฒนาในรูปแบบที่พักแบบโฮมสเตย์ไว้รองรับนักท่องเที่ยวไว้ในอนาคต และควรส่งเสริมให้เข้ารับการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จากกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เพื่อให้ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว

2. ชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำมูล โดยตั้งอยู่ถัดลงมาจากบ้านทรายมูลประมาณ 8 กิโลเมตร มีทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิต เช่น กลุ่มจักสานของผู้สูงอายุ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว กลุ่มการแสดงศิลปวัฒนธรรมกลองยาวพื้นบ้าน กลุ่มอบสมุนไพร และกลุ่มสร้างเสริมเยาวชนรักถิ่น สำหรับจุดอ่อนที่ควรพัฒนาอาจเป็นเรื่องของการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มนำเที่ยวท้องถิ่น และการพัฒนาแบบที่พักโฮมสเตย์ ตลอดจนการพัฒนาสินค้าที่ระลึกของชุมชนและการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เรื่องโปรแกรมการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวทราบ ยังไม่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนเท่าที่ควร เนื่องจากขาดบุคลากรผู้ดำเนินการและขาดงบประมาณสนับสนุน

จากกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับชุมชนนี้มากเท่าที่ควร จากขั้นตอนแรกของการศึกษาชุมชนและสภาพการณ์ภายในชุมชนทั้งสองแห่งจะเห็นได้ว่า ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน สามารถสรุปได้ว่า แต่ละชุมชนก็มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในลักษณะที่แตกต่างกันตามอัตลักษณ์และวิถีชีวิตตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ร่วมกันในการเป็นต้นทุนหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายได้อย่างลงตัว

ขั้นตอนที่ 2 การค้นหาผู้นำกลุ่มที่สำคัญ

เมื่อศึกษาสภาพการณ์ของชุมชนแล้ว การค้นหว่า ใครเป็นผู้นำกลุ่มย่อยในหมู่บ้าน ใครเป็นแกนนำเครือข่ายในด้านต่างๆ ใครเป็นผู้นำตามธรรมชาติ หรือผู้ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือจากนั้นจึงเข้าไปปรึกษาหารือและหาแนวทางทำงานร่วมกัน วิธีการค้นหาผู้นำที่สำคัญนี้ มีความจำเป็นต่อการเสริมสร้างการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในระดับชุมชน เพราะในสังคมไทยนั้นการให้การยอมรับนับถือกับผู้นำในชุมชน เช่น พระสงฆ์ ผู้สูงอายุ จะมีความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ซึ่งหลายเครือข่ายเกิดจากการที่ผู้นำในชุมชนได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านเกิดการรวมตัว ดังนั้น การค้นหาผู้นำที่สำคัญในระดับชุมชน จึงเป็นเทคนิคและวิธีการอย่างหนึ่งในการจัดการเครือข่ายในระดับชุมชน ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยความเป็นนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ดังนั้นจึงเป็นการง่ายที่จะค้นหาผู้นำกลุ่มที่สำคัญของแต่ละชุมชน เพื่อมาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละชุมชน ปรากฏว่าได้กลุ่มผู้นำที่สำคัญที่มีบทบาทและสามารถเป็นผู้ประสานงานกับชุมชนได้เป็นอย่างดีดังนี้

1. ชุมชนบ้านทรายมูลคือ นายบุญรัก สมเทพ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 10 บ้านทรายมูล และประธานชมรมอนุรักษ์และการท่องเที่ยวบ้านทรายมูล

ภาพที่ 1 โลโก้ชมรมอุรภัยและการท่องเที่ยวบ้านทรายมูล

2. ชุมชนบ้านโพธิ์ศรี คือ นางเพ็ญพักตร์ ไชยโกฏิ ภรรยาผู้ใหญ่บ้านหมู่ 9 บ้านโพธิ์ศรีใต้ คือ นายสัมฤทธิ์ ไชยโกฏิ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน

ขั้นตอนที่ 3 การเสริมสร้างความตระหนักในการรวมกลุ่มและเครือข่าย

เป็นขั้นตอนที่สร้างความสนใจในการรวมกลุ่มและร่วมกิจกรรมที่เกิดขึ้นกับชุมชน กล่าวคือ เป็นวิธีการเพื่อให้ชุมชนเกิดความสนใจและเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มเพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยการสร้างความตระหนักต่อสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลทางเลือกในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งการสร้างความตระหนักในการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายนั้น จะต้องดำเนินการอย่างรอบคอบ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในทุกกระบวนการ ซึ่งในส่วนนี้ ผู้วิจัยก็ได้เข้าไปช่วยเหลือเครือข่ายโดยจัดให้มีการชี้แจงถึงความสำคัญของการก่อเกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน กล่าวคือในตอนแรกของการทำวิจัย ผู้วิจัยก็ได้เข้าไปอบรมเรื่อง การสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับแกนนำสำคัญของแต่ละชุมชน ได้เข้าใจและเห็นความจำเป็นในการพัฒนาเครือข่ายระหว่างสองชุมชนใกล้เคียง

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนากิจกรรมและระดับความสัมพันธ์

การจัดกิจกรรมเพื่อยกระดับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะจะนำไปสู่การจัดการเครือข่ายและการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน

โดยกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและแนวทางการพัฒนาสังคมในภาพรวม ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนนั้น ควรมีลักษณะที่เรียบง่าย ชาวบ้านสามารถเข้าถึงได้ด้วยพิธีกรรม ความเชื่อ หรือการกระทำที่บ่งบอกว่า สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดความสุขและความเจริญของชุมชน ซึ่งในส่วนนี้ ผู้วิจัยก็ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาดังกล่าวและระดับความสัมพันธ์ของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งสองแห่ง โดยจัดให้มีการรวมกันทดลองจัดการนำเที่ยวร่วมกันถึง 2 ครั้ง และใช้ฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ของแต่ละชุมชนในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวตามศักยภาพของแต่ละแห่ง ซึ่งนับได้ว่า เป็นการพัฒนาดังกล่าวและระดับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนได้เป็นอย่างดี ในส่วนที่เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คือ การช่วยคิดกิจกรรมการให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำยาสมุนไพรและลูกประคบของชุมชนบ้านทรายมูล โดยจัดให้กลุ่มแม่บ้านเป็นพี่เลี้ยงคอยสอนให้กับนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 5 การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร

การจัดการเครือข่ายโดยชุมชนนั้น จะต้องมีการจัดระบบข้อมูลภายในชุมชนและเครือข่าย เพื่อให้เกิดการรับรู้กิจกรรมที่เกิดขึ้นร่วมกัน ในขณะเดียวกันก็เสริมสร้างระบบการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนและเครือข่าย เพื่อเป็นเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในเครือข่าย การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารนั้น สามารถกระทำได้โดยวิธีการที่ไม่ซับซ้อน เช่น การทำฐานข้อมูลหมู่บ้าน การทำหอกระจายข่าว การทำรายการทรัพยากรของชุมชน เป็นต้น ซึ่งในส่วนนี้เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งสองแห่งยังดำเนินการได้ไม่เป็นรูปธรรมนัก โดยชุมชนบ้านทรายมูลได้รับการสนับสนุนการจัดทำโฮมเพจเผยแพร่กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของกลุ่มจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จึงมีสื่อออนไลน์ประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้แกนนำกลุ่มชุมชนบ้านทรายมูลยังได้เข้ารับการอบรมการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์จากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีอีกด้วย ทำให้มีประสบการณ์ในการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลทางการท่องเที่ยวดีกว่าชุมชนบ้านโพธิ์ศรีซึ่งยังไม่มี การจัดเก็บข้อมูลทางการท่องเที่ยว นอกจากนั้นสำหรับชุมชนบ้านทรายมูลมีระบบการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของชุมชน โปรแกรมการท่องเที่ยวและอัตราค่าบริการ ตลอดจนการมีหน่วยงานภายนอก เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัด

อุบลราชธานี และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุบลราชธานี ให้การสนับสนุนในการส่งต่อและเผยแพร่ข่าวสารการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวในแต่ละภูมิภาค ทางด้านหน่วยงานสื่อมวลชนภายนอก เช่น รายการสารคดีท่องเที่ยวจากโทรทัศน์ช่องต่างๆ ก็มาถ่ายทำนอกสถานที่เพื่อนำไปเผยแพร่ให้กับนักท่องเที่ยวทั่วไปอยู่เป็นประจำ เช่น รายการทุ่งแสงตะวัน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีก็ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกต่างๆ ที่เข้ามาสนับสนุน เช่น สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนจัดทำแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ฐานกลุ่มอาชีพอบสมุนไพรรายในวัดโพธิ์ศรีได้

ขั้นตอนที่ 6 การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่าย

สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากเครือข่ายมีความเป็นปึกแผ่นแล้ว ชุมชนและเครือข่ายจะต้องมีกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ระหว่างชุมชนและเครือข่ายเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง โดยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้น ควรมุ่งเน้นการเรียนรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และสภาพการณ์แวดล้อมของชุมชน รวมทั้งการจัดการกับการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ที่เข้ามาสู่ชุมชน เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายนั้น ผู้วิจัยได้พาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นไปศึกษาดูงานที่เครือข่ายต้นแบบภายในจังหวัดอุบลราชธานี คือ ชุมชนบ้านชะยอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ที่มีประสบการณ์การจัดตั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาเป็นระยะเวลานานถึง 17 ปี เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานของเครือข่ายในหลากหลายมิติ

ขั้นตอนที่ 7 การสรุปบทเรียนและการขยายกระบวนการเครือข่าย

การสรุปบทเรียนของเครือข่ายในระดับชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเครือข่าย และการพัฒนาชุมชนในระยะยาว เพราะจะช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และการสร้างความรู้ใหม่ที่ได้จากการสรุปบทเรียนนั้นๆ ซึ่งการสรุปบทเรียนจะมีความสำคัญยิ่งขึ้นเมื่อชุมชนได้นำบทเรียนนั้นไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน และกระบวนการดังกล่าว จะกลายเป็นการขยายผลการทำงานของเครือข่าย และการพัฒนาชุมชนที่กว้างขวางออกไป จากกระบวนการดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการต่างๆ ตามลำดับดังนี้คือ (1) การศึกษาชุมชนและสภาพการณ์ภายในชุมชน (2) การค้นหาผู้นำกลุ่มที่สำคัญ (3) การเสริมสร้างความตระหนักใน

การรวมกลุ่มและเครือข่าย (4) การพัฒนากิจกรรมและระดับความสัมพันธ์ (5) การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร (6) การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่าย และ (7) การสรุปบทเรียนและการขยายกระบวนการเครือข่าย

หลังจากที่ผู้วิจัยได้กลับมาจากการศึกษาดูงานแล้ว ก็ได้มาช่วยกันสร้างสรรค์โปรแกรมนำเที่ยวแบบเครือข่ายใหม่เป็นของเครือข่ายของสองชุมชน โดยใช้หลักการจัดโปรแกรมนำเที่ยว ผู้วิจัยและชุมชนการท่องเที่ยวได้นำเอาสิ่งที่เป็นจุดเด่นของแต่ละชุมชนมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน หลังจากนั้น ได้มีการจัดการประเมินความเข้มแข็งของการให้บริการของรูปแบบเครือข่ายจากนักท่องเที่ยวทดลองจำนวน 30 คน ผลปรากฏดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการประเมินการจัดการท่องเที่ยวทดลองของชุมชนเครือข่ายทั้งสอง

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
1.ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนเครือข่าย	3.93	0.62	มีความพร้อมในระดับมาก
2.ด้านการเรียนรู้ของชุมชนเครือข่าย	3.69	0.72	มีความพร้อมในระดับมาก
3.ด้านองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนเครือข่าย	3.41	0.50	มีความพร้อมในระดับปานกลาง
4.ด้านการบริหารจัดการของชุมชนเครือข่าย	3.04	0.42	มีความพร้อมในระดับปานกลาง
ภาพรวม	3.60	0.44	มีความพร้อมในระดับมาก

หมายเหตุ: เกณฑ์การแปลผลค่าคะแนนเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาดม, 2545)

4.50-5.00 หมายถึง มีความพร้อมในระดับมากที่สุด

3.50-4.49 หมายถึง มีความพร้อมในระดับมาก

2.50-3.49 หมายถึง มีความพร้อมในระดับปานกลาง

1.50-2.49 หมายถึง มีความพร้อมในระดับน้อย

1.00-1.49 หมายถึง มีความพร้อมในระดับน้อยที่สุด

จากตารางที่ 3 ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในภาพรวมชุมชนเครือข่ายทั้งสองแห่งมีระดับความพร้อมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 3.60 และด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนเครือข่ายมีระดับความพร้อมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 3.93 ในขณะที่ด้านการบริหารจัดการของชุมชนเครือข่ายมีระดับความพร้อมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 3.04

อย่างไรก็ตาม นอกจากการประเมินการจัดการท่องเที่ยวของเครือข่ายข้ามพื้นที่ในเชิงปริมาณแล้ว ผู้วิจัยยังได้ใช้การประเมินรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเชิงคุณภาพในประเด็นของข้อค้นพบข้อควรปฏิบัติข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและการเปรียบเทียบระหว่างวิธีการดำเนินการแบบเดิมและวิธีดำเนินการแบบพัฒนาเครือข่ายดังต่อไปนี้

1. วิธีดำเนินการแบบเดิม

การดำเนินการแบบเดิมนั้น ชุมชนการท่องเที่ยวทั้งสองแห่ง ดำเนินการแบบต่างคนต่างบริหารจัดการกันเอง เริ่มตั้งแต่วิธีการรับนักท่องเที่ยวเข้ามา โดยใช้กลวิธีทางการตลาดผ่านช่องทางต่างๆ ที่ชุมชนเคยปฏิบัติ เช่น การบอกเล่าปากต่อปาก การฝากการประชาสัมพันธ์ผ่านหน่วยงานหรือเครือข่ายต่างๆ ของชุมชนเอง เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุบลราชธานี และสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น ก่อนที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา ชุมชนแต่ละแห่งจะมีการประชุมคณะกรรมการการท่องเที่ยวของตนเอง

เพื่อเตรียมความพร้อมในเรื่องการให้บริการกับนักท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มศึกษาดูงานจากหน่วยงานภาครัฐในภาคอีสาน และภาคกลาง และคณะนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาในภาคอีสานและภาคกลาง และเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาก็จะให้บริการตามโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนแต่ละแห่งจัดขึ้นเอง หรือตามความประสงค์ของกลุ่มนักท่องเที่ยว โดยจ่ายค่าบริการตามอัตราที่ชุมชนเป็นคนกำหนดโดยคณะกรรมการกลุ่มของชุมชนเอง เมื่อนักท่องเที่ยวกลับไปแล้ว คณะกรรมการของแต่ละชุมชนก็จะมาประชุมปรึกษาหารือกันถึงผลที่เกิดขึ้นจากการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่ม เพื่อนำข้อเสนอแนะและข้อบกพร่องที่พบมาปรับปรุงแก้ไขไว้ในครั้งต่อไป ซึ่งจะเห็นได้ว่า การดำเนินการแบบเดิมนี้เป็นไปในลักษณะของแต่ละชุมชนการท่องเที่ยวต่างบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวด้วยตัวของตัวเอง ทำให้ข้อดีคือ การบริหารงานเป็นไปด้วยความคล่องตัว และการตัดสินใจในการสั่งการค่อนข้างเร็ว แต่ก็มีข้อเสียในประเด็นที่หากไม่นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการ ชุมชนแต่ละแห่งก็จะค่อนข้างชบเซา และไม่มีพลังอำนาจในการเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวแบบหลากหลายและที่น่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยวด้วย

2. วิธีดำเนินการแบบพัฒนาเครือข่าย

สำหรับในเรื่องของการบริหารจัดการแบบเครือข่ายร่วมกันนั้น ผู้วิจัยขออธิบายผ่านแนวคิดองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2548) ดังนี้

1. เครือข่ายชุมชนมีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้โดยมีศูนย์กลางของข้อมูลเครือข่าย อยู่ที่บ้านทรายมูล ซึ่งเป็นจุดแรกที่ได้รับนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม โดยองค์กรเครือข่ายประกอบไปด้วยไปด้วยตัวแทนจากชุมชนการท่องเที่ยวแต่ละ 5 คนรวมเป็น 10 คน จัดตั้งขึ้นผ่านตัวแทนชุมชนที่ไปศึกษาดูงานที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านชะยอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี โดยแบ่งหน้าที่ออกเป็นฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ฝ่ายต้อนรับและการตลาด ฝ่ายนำเที่ยว ฝ่ายบ้านพัก ฝ่ายพาหนะ และฝ่ายการเงิน ตามศักยภาพของตัวแทนแต่ละชุมชน

2. เครือข่ายชุมชน มีกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายร่วมกัน โดยตัวแทนได้ช่วยกันร่างกฎกติกาที่ทุกฝ่าย ตลอดจนนักท่องเที่ยวสามารถยอมรับได้ซึ่งไม่ขัดกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตาม ธรรมชาติของชุมชนสำหรับการรับนักท่องเที่ยวหรือคณะศึกษาดูงาน เครือข่ายชุมชน จะพยายามขายโปรแกรมนำเที่ยวที่ทำร่วมกันก่อน ยกเว้นกรณีที่มีกลุ่มศึกษาดูงานมา เรียนรู้ที่ชุมชนใดชุมชนหนึ่งโดยเฉพาะ นอกจากนั้น ยังมีกำหนดราคาขายของ โปรแกรมนำเที่ยวที่เป็นมาตรฐานเดียวกันของเครือข่าย โดยมีข้อกำหนดให้ นักท่องเที่ยวจะต้องวางเงินมัดจำล่วงหน้าไว้อย่างน้อยร้อยละ 30 ของค่าใช้จ่าย และ ติดต่อชุมชนมาอย่างน้อย 1 สัปดาห์ก่อนการเริ่มงานจริง

3. เครือข่ายชุมชนมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม จากผลกำไร ของค่าตอบแทนที่ได้รับจากนักท่องเที่ยวหลังจากที่หักต้นทุนของแต่ละชุมชนแล้ว ให้กับแต่ละชุมชนอย่างเท่าเทียมกันโดยหลังจากนักท่องเที่ยวกลับไปแล้ว ตัวแทน ฝ่ายการเงินของแต่ละชุมชนจะเข้ามาจัดสรรแบ่งปันผลตอบแทนที่ได้รับให้เสร็จสิ้น ภายในวันเดียวกัน

4. เครือข่ายชุมชนมีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนโดยเงินจากการระดมทุนของแต่ละชุมชนร่วมกัน เพื่อ เป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการเริ่มแรก และจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่เป็นของ ส่วนรวมมาใช้ในการดำเนินงาน โดยสิ้นปีหากมีผลกำไร ก็จะมีการแบ่งปันเงินปันผลที่ เกิดขึ้นตามหุ้นส่วนที่ถือของแต่ละชุมชน

5. เครือข่ายชุมชนมีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่าง ชาวบ้านกับผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว โดยจัดให้มีการพักที่บ้านพักโฮมสเตย์ร่วมกับ เจ้าของบ้าน มีกิจกรรมการทำอาหารร่วมกัน และมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับ ชุมชน เช่น การทดลองทำการย้อมผ้าสีจากเปลือกไม้ธรรมชาติ และการทดลองสาน กระติบข้าวและทอเสื่อใบเตย เป็นต้น

6. เครือข่ายชุมชนมีการสร้างจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว ผ่านมัคคุเทศก์ชาวบ้านที่คอยสร้างจิตสำนึกในการมาเที่ยวชมแหล่ง ท่องเที่ยวของชุมชนอยู่ทุกครั้ง

7. เครือข่ายชุมชนมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยครอบคลุมถึง การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยให้แต่ละชุมชนมีสิทธิในการจัดการแหล่ง

ท่องเที่ยวตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ การบริหารจัดการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ท้องถิ่นก็ให้แต่ละชุมชนจัดการกันเอง ตลอดจนมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและพัฒนาศักยภาพของมัคคุเทศก์นำเที่ยวในด้านของการสื่อสาร การให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว การให้บริการต่อนักท่องเที่ยว การพัฒนาสินค้าของที่ระลึก ก็ให้แต่ละชุมชนนำเอาสินค้าที่โดดเด่นของตนเองมาวางจำหน่ายที่ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีซึ่งเป็นชุมชนสุดท้ายก่อนที่นักท่องเที่ยวจะจากไป สำหรับทางด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์นั้น เครือข่ายได้ร่วมกันขอความร่วมมือจากสำนักงานพัฒนาชุมชน และองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ในการจัดทำเว็บไซต์เพื่อการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนได้ร่วมกันจัดทำแผ่นพับสื่อโฆษณาเครือข่ายชุมชนไว้ประจำแต่ละชุมชน และนำไปฝากไว้ที่สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุบลราชธานี ตลอดจนบริษัทนำเที่ยวท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานีด้วย

3. การเสนอรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างชุมชนบ้านทรายมูลและชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

เครือข่าย คือ การประสานความร่วมมือระหว่างกัน โดยมีข้อตกลงร่วมกันอย่างกว้างๆ ไม่มีลักษณะการบังคับบัญชา แต่เป็นไปในลักษณะพันธะสัญญา องค์กรสมาชิกสามารถดำเนินการได้โดยอิสระ หากแต่การรวมตัวกันเป็นเครือข่าย สามารถทำให้องค์กรเครือข่ายมีพลัง สร้างการยอมรับและสร้างการต่อรองกับหน่วยงานภายนอกได้ นอกจากนี้ระหว่างสมาชิกเครือข่ายด้วยกันยังสามารถพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์การทำงานได้ เครือข่ายจึงเป็นทั้งพลังใจของคนทำงาน และพลังต่อรอง เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของมวลสมาชิกในเครือข่าย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอผลการวิจัยจากผลการวิจัยที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

1. ชุมชนทั้งสองแห่งควรดำเนินการในประเภทของเครือข่ายระหว่างชุมชนซึ่งมีความเหมาะสมกว่าเครือข่ายประเภทอื่นๆ เนื่องจากว่า ชุมชนทั้งสองแห่งตั้งอยู่ในอำเภอเดียวกัน และมีระยะทางห่างกันเพียง 8 กิโลเมตร รวมถึงแกนนำเครือข่ายมีความสมัครสมานสามัคคีและรู้จักกันฉันทามติมิตร ทำให้การประสานงานและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นไปอย่างสะดวก

2. ชุมชนเครือข่ายควรสร้างการเรียนรู้ระหว่างชุมชน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ทักษะการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยชุมชนบ้านทรายมูลที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการที่เข้มแข็งกว่าควรเป็นผู้นำการแลกเปลี่ยน และรับเอาสิ่งที่ดีของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีมาปรับใช้กับตนเอง

3. ชุมชนเครือข่ายควรใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกันหรือเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกัน โดยต้องร่วมมือกันในเชิงรุกมากขึ้น เพื่อวางแผนในการใช้ทรัพยากรและสร้างความหลากหลายของรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อลดความตึงเครียดเรื่องการแข่งขัน เช่น กิจกรรมการอบสมุนไพรและกิจกรรมการนวดแผนโบราณจากหมอนวดพื้นบ้านที่มีความคล้ายคลึงกัน ชุมชนเครือข่ายควรใช้ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีที่มีจุดเด่นและความได้เปรียบมากกว่าเป็นฐานแหล่งท่องเที่ยว

4. ชุมชนเครือข่ายควรต่อรองและประสานการสนับสนุนจากภาครัฐในท้องถิ่นและจากสถาบันการศึกษามาช่วยสนับสนุนงบประมาณในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การอบรมมาตรฐานที่พักแบบโฮมสเตย์ไทย การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวให้ทันสมัยและครอบคลุมแก่นำเครือข่าย ตลอดจนการอบรมเชิงปฏิบัติการในด้านทักษะการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว และการให้บริการอย่างมืออาชีพ เป็นต้น

5. ชุมชนเครือข่ายควรทำการตลาดร่วมกันได้ ซึ่งจะเป็นการลดต้นทุน และกระจายผลตอบแทนให้กับเครือข่าย กล่าวคือ การกำหนดนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย การกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกนักท่องเที่ยว และการกำหนดตำแหน่งทางการตลาดท่องเที่ยวของเครือข่ายให้ชัดเจน เพื่อให้เครือข่ายสามารถมีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการได้ตลอดอย่างต่อเนื่อง

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการพัฒนาเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนบ้านทรายมูลและชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลถึงองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

1. สถานการณ์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งสองแห่ง สามารถสรุปได้ว่า แต่ละชุมชนก็มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยว

โดยชุมชนในลักษณะที่แตกต่างกันตามอัตลักษณ์และวิถีชีวิตตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ร่วมกันในการเป็นต้นทุนหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายได้อย่างลงตัว โดยชุมชนแต่ละแห่งสามารถนำเอาจุดเด่นของกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละชุมชนมาจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายอย่างมีส่วนร่วมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งผลการวิจัยข้างต้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐนาฏ วิไลรัตน์ และวรรณกานต์ บุญสะอาด (2557) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งพบว่า ภาพรวมความพร้อมขององค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูลทั้งสี่ด้านอันประกอบด้วย ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม ด้านการบริหารจัดการ และด้านการเรียนรู้ จัดอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.60 ส่วนด้านที่มีความพร้อมน้อยที่สุดคือ ด้านการบริหารจัดการ เนื่องจากชุมชนบ้านทรายมุลยังไม่ได้เป็นหมู่บ้านทางการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ทำให้ชุมชนไม่มีโครงสร้างการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ สำหรับการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูลพบว่า ชุมชนบ้านทรายมูลเป็นชุมชนที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายและผู้นำชุมชนให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีพร้อมเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความสามารถของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของปวีรรัต สมนึก (2559) ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในเส้นทางท่องเที่ยวตามริมน้ำโขงของจังหวัดอุบลราชธานี ที่พบว่า การสร้างรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถพัฒนาขึ้นได้ตามกระบวนการดังนี้คือ การค้นหาศักยภาพของชุมชนการท่องเที่ยวทั้งสี่แห่ง การไปศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบเครือข่ายการท่องเที่ยวเพื่อปรับวิสัยทัศน์ และการนำมาประยุกต์ใช้สำหรับเครือข่ายของตนเอง การอบรมเชิงปฏิบัติการในการสร้างเครือข่ายในด้านการบริหารจัดการในประเด็นต่างๆของเครือข่าย อาทิเช่น โปรแกรมนำเที่ยว มัคคุเทศก์นำเที่ยว การให้บริการรวมถึงการแสดงและการต้อนรับ การกระจายผลประโยชน์ การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนเครือข่าย ตลอดจนการประสานงานและร่วมกิจกรรมของเครือข่าย เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า รูปแบบ

เครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นมีผลมาจาก การที่ตัวแทนชุมชนมีความตั้งใจและร่วมมือร่วมใจกันอย่างแท้จริงสอดคล้องกับการได้ไปศึกษาดูงานวิสาหกิจเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนอ่าวลึกที่ระบุว่า ปัญหาที่ทำให้เกิดเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น เกิดจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวยังไม่มีทิศทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมพัฒนา กำหนดกติกา ทิศทางในการใช้สอยให้แหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน คนในชุมชนเองยังไม่มี ความเข้มแข็งในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง ดังนั้น เครือข่ายการท่องเที่ยวจึงเป็น มาตรการหนึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าว

2. จากรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า งานวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิรพรต สมนึก (2550) ที่ได้จัดทำเรื่อง รูปแบบและแนวทางการจัดการธุรกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนเกาะภูเก็ต ของชุมชนบ้านโดมประดิษฐ์ ชุมชนบ้าน หนองมะเกลือ และชุมชนบ้านโนนกลาง ตำบลโนนกลาง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี ที่พบว่า (1) ศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเกาะ ภูเก็ต พบว่า มีความหลากหลายด้านชีวภาพต่างๆ ซึ่งผ่านการประเมิน ความเป็นไปได้เบื้องต้นที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งใหม่ได้ และ มีแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบริเวณใกล้เคียง ที่มีศักยภาพ ส่วนศักยภาพของชุมชนใน การจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า มีผู้มีความรู้ ความชำนาญในการใช้ ประโยชน์จากป่า มีความพร้อมเพรียงของชุมชน มีทีมงานที่มีความหลากหลาย มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน จากการเรียนรู้กระบวนการทำงานและทุกคนได้มีส่วนร่วม ทุกกระบวนการ มีแกนนำที่มีศักยภาพและมีความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน (2) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการและดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเชิง นิเวศเกาะภูเก็ต ดำเนินการโดย “ชมรมเที่ยวเกาะเกาะภูเก็ต” ซึ่งรวมตัวขึ้นมา จาก 3 ชุมชน ทำหน้าที่บริหารจัดการชมรมการท่องเที่ยว มีการระดมทุนจากสมาชิก จากผลกำไรประจำปี มีการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ อาทิ การอบรมการเป็น มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และสื่อความหมาย การจัดทำบัญชีเพื่อการท่องเที่ยว การศึกษา ดูงาน การเตรียมความพร้อมแหล่งท่องเที่ยวและยานพาหนะ เพื่อให้บริการ

การท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งหลังจากนั้นได้มีนักท่องเที่ยวจากกลุ่มต่างๆ เข้ามาใช้บริการจำนวน 5 กลุ่ม ด้วยกัน (3) ผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีโอกาสสร้างรายได้มากขึ้น แต่เป็นเพียงรายได้เสริมเท่านั้น มีความพึงพอใจที่ได้มีโอกาสพบเพื่อนใหม่ๆ และสร้างมิตรภาพกับนักท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่ดีขึ้น มีความภาคภูมิใจในคุณค่าและวัฒนธรรมของตนเอง และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าและธรรมชาติมากขึ้น นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง แนวคิดเครือข่าย (นฤมล นิราทร, 2542) ที่ระบุว่า เครือข่ายหมายถึง ระบบที่โยงใยประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่มหรือองค์กร กลุ่มหรือองค์กรกับกลุ่มหรือองค์กร กลุ่มหรือองค์กรกับชุมชน เพื่อกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้ประสบความสำเร็จร่วมกัน โดยได้นำมาใช้เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพของผลผลิตขององค์กร บุคคลและทุกองค์กรถือเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย แต่ละองค์กรมีแรงจูงใจที่ต้องการยกระดับคุณภาพผลการปฏิบัติงานของตนให้ดีขึ้นแต่ไม่สามารถทำได้โดยลำพังจึงต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ ความรู้และข้อมูลข่าวสารกับคนอื่นหรือองค์กรอื่น เช่น ลูกค้า ผู้จัดหาวัตถุดิบ นักลงทุน คู่แข่งหรือเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น อันจะเป็นความสัมพันธ์ระยะสั้นหรือระยะยาวได้

3. การวิเคราะห์ผลจากการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างมีส่วนร่วม ในประเด็นของบริบทเดิมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนแต่ละแห่งได้ใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีจุดเด่นของแต่ละแห่งในการให้บริการทางการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว และทำให้รูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย และมีมิติที่น่าสนใจมากขึ้นกว่าแต่ละชุมชนดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของตนเองเพียงลำพัง และผลของการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวที่มีผลต่อชุมชน เช่น มีผลประโยชน์ในด้านมูลค่าที่เพิ่มมากขึ้น รองรับนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนข้ามพื้นที่ของทั้งสองชุมชนยังไม่เหมาะสม กล่าวคือ ชุมชนบ้านทรายมูลควรจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยตนเองต่อไป เนื่องจากว่ามีประสบการณ์และมีหน่วยงานจากภายนอกเข้ามาสนับสนุน กอปรด้วยแกนนำชุมชนมีศักยภาพอยู่ในระดับหนึ่งแล้ว สำหรับชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ควรสนับสนุน

ให้จัดกิจกรรมเด่นของชุมชนแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาศึกษาดูงานในประเด็นของเรื่อง การอบสมุนไพรไทยจากพื้นที่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ เนื่องจากว่า เป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชน หากจะเชื่อมโยงกิจกรรมเครือข่ายกับชุมชนบ้านทรายมูล ก็สามารถทำได้ตามแต่โอกาสที่นักท่องเที่ยวต้องการ โดยทั้งสองชุมชนเครือข่ายควรมีการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวทางเลือกให้หลากหลายกับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาศึกษาดูงานอย่างน้อย 3 โปรแกรม ได้แก่ โปรแกรมชุมชนเครือข่ายข้ามพื้นที่แบบไปเช้าเย็นกลับในวันเดียว โปรแกรมเที่ยว 2 วัน 1 คืนพักบ้านพักโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านทรายมูล และโปรแกรมกิจกรรมอบสมุนไพรไทยที่บ้านของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเป็นเวลาครึ่งวัน เข้าหรือบ่าย เป็นต้น ก็จะทำให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเครือข่ายข้ามพื้นที่ของทั้งสองแห่งสามารถดำเนินการไปได้ในอนาคต

บทสรุปของการวิจัย

หากเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนบ้านทรายมูลและชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ต้องการจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะรวมชุมชนให้มีพลังต่อรองและเป็นพันธมิตรทางธุรกิจท่องเที่ยวด้วยกันได้อย่างเหนียวแน่นและยั่งยืน จะต้องมีการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรม มีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวที่เอื้อผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน นับเป็นการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่หลากหลายให้กับนักท่องเที่ยว และยังเป็นแนวทางหนึ่งของการท่องเที่ยวไทยที่ระบุว่า ทำอย่างไรให้ยั่งยืนตามนโยบายของของรัฐบาลที่จะส่งเสริมให้เป็นปีท่องเที่ยววิถีไทย เพื่อสร้างการรับรู้ถึงภาพลักษณ์ด้านบวก จากความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ความรัก ความสามัคคี ความปลอดภัย และมิตรไมตรีของคนไทย โดยเฉพาะความสุข ความรื่นเริงความเป็นอยู่แบบไทยแต่ละภาคที่พบเห็นได้ทุกถิ่นทั่วไทย ที่เชื่อมโยงความรู้สึกของนักท่องเที่ยวให้เข้าถึงวิถีไทย อันจะเป็นการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนตลอดไป

รายการอ้างอิง

จิตศักดิ์ พุฒจร และคณะ. (2552). การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย.

ชุมชนการท่องเที่ยวบ้านทรายมูลและบ้านโพธิ์ศรี. (2558). สมุดเยี่ยมของชุมชนการ

ท่องเที่ยวบ้านทรายมูล และบ้านโพธิ์ศรี. [วันที่ 8 สิงหาคม 2558]

ณัฐนาฏ วิไลรัตน์ และวรรณกานต์ บุญสะอาด. (2557). การศึกษาความเป็นไปได้ใน
การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูล. การศึกษาอิสระสาขาการ
ท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ที่ทำการปกครองจังหวัดอุบลราชธานี. (2547). สถิติจำนวนประชากรและบ้านราย
ตำบล. อุบลราชธานี: ศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี.

ทองใบ สุดซารี. (2549). การวิจัยธุรกิจ: ปฏิบัติการวิจัยนอกตำรา. อุบลราชธานี:

คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

นฤมล นิราทร. (2543). การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบาง

ประการ. กรุงเทพฯ: โครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดปัญหาการใช้
แรงงานเด็ก องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.

บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สุวีริยา
สาส์น.

บุญรักษ์ สมเทพ. (2559). ข้อมูลชุมชนบ้านทรายมูลและสมุดคู่มือเยี่ยมหมู่บ้าน.
บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี.

ปวีรพรต สมนึก. (2550). รูปแบบและแนวทางการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิง

นิเวศบนเกาะภูกระแต ของชุมชนบ้านโดมประดิษฐ์ ชุมชนบ้านหนอง
มะเกลือ และชุมชนบ้านโนนกลาง ตำบลโนนกลาง อำเภอพิบูล

มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ปวีรพรต สมนึก และคณะ. (2559). การสร้างรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว

โดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในเส้นทางท่องเที่ยวตามริมน้ำโขงของ
จังหวัดอุบลราชธานี. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ
2558. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยร่วมกับมหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ถิระพันธุ์. (2546). “สื่อสารกับสังคม
เครือข่าย,” ใน เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร 3 “การสร้าง
เครือข่ายที่มีพลัง” สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. กรุงเทพฯ : สถาบันการ
เรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม.

พจนา สวนศรี. (2546). **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.** กรุงเทพฯ: โครงการ
ท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.

_____. (2546). **การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.** เอกสารประกอบการ

สอนวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หน่วยที่
1-8. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ยุทธิ์ ไกยวรรณ. (2545). **พื้นฐานการวิจัย.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ระพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ. (2551). **การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน**

**ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มจังหวัดภาค
กลาง.** รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วีระพล ทองมา และประเจต อำนาจ. (2547). ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการ
ท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัด
เชียงใหม่. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

- สินธุ์ สโรบล และคณะ. (2546). **การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและ
ประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ**. เชียงใหม่: วนิตา เพรส.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2546). **การท่องเที่ยวโดยชุมชน**. เชียงใหม่:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2548). **คู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชนและ
บ้านพักโฮมสเตย์**. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.
- สุภางค์ ฉันทวนิช. (2550). **ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี. (2559). **โครงการช่วยเหลือในการ
พัฒนากลุ่มอาชีพของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี.
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี**.
- Nunnally, Jum C. (1978). **Psychometric Theory**. 2nd ed. New York:
McGraw-Hill.
- Yamane Taro. (1973). **Statistics: An Introductory Analysis**. Tokyo:
Harper International Edition.